

5.3 Úrovně čtenářské gramotnosti žáků středních odborných škol

V České republice přibližně polovina patnáctiletých žáků navštěvuje 9. ročník základní školy nebo odpovídající ročník víceletého gymnázia a druhá polovina 10. ročník vzdělávání v prvním ročníku střední školy či odpovídajícím ročníku víceletého gymnázia. Do projektu PISA 2018 byli zapojeni patnáctiletí žáci základních škol, víceletých gymnázií, čtyřletých gymnázií, středních odborných škol s maturitou, středních odborných škol bez maturity a speciálních škol. Díky sestavě vzorku vybraných škol je možné zjištění porovnávat mezi jednotlivými druhy škol, v nichž se žáci sledované věkové skupiny vzdělávají.

Výsledky žáků jsou v šetření PISA prezentovány pomocí gramotnostních úrovní. Každou úroveň charakterizují konkrétní dovednosti, které žáci v dané úrovni ovládají (viz příloha 1). Z popisu úrovní je patrné, jak obtížné čtenářské úkoly jsou žáci schopni vyřešit a v jaké míře mají sledované čtenářské dovednosti osvojeny. Žáci, jejichž výsledek je nižší než základní úroveň 2, mají natolik omezené čtenářské dovednosti, že mohou mít potíže s porozuměním psanému textu v dalším vzdělávání, v práci i v běžném osobním životě.

V České republice panují obrovské rozdíly ve výsledcích žáků jednotlivých druhů škol. Mezi výsledkem žáků víceletých gymnázií a středních odborných škol bez maturity je v oblasti čtenářské gramotnosti rozdíl větší než dvě gramotnostní úrovně, přičemž téměř polovina učňů má čtenářské dovednosti na té nejnižší. V základních školách je takto slabých žáků necelých 30 %.⁸⁰

Z hlediska budoucího uplatnění žáků je důležité sledovat právě podíl těch, jejichž výsledek je nižší než základní úroveň 2. V roce 2018 dosáhlo alespoň druhé úrovně 79 % českých žáků. Přestože se průměrný výsledek České republiky ve čtenářské gramotnosti během posledních osmnácti let významně neliší, podíl žáků pod základní druhou úrovní se zvýšil ze 17 % na 21 %. Nejvyšší podíl žáků, jejichž výsledky v roce 2018 nepřekonal úroveň 2, nacházíme ve středních odborných školách bez maturity. Tito žáci tvoří téměř polovinu těch, kteří dosáhli pouze základní úrovně čtenářské gramotnosti, což je více než v roce 2000 i 2009.

Z uvedených zjištění je patrné, že skupina žáků ohrožených budoucí neúspěšností se zvětšuje a že podstatná část z nich se vzdělává v nematuritních oborech středních odborných škol. Tyto skutečnosti rovněž potvrzují zjištění České školní inspekce,⁸¹ která poukazuje na to, že ve středním vzdělávání nejsou přijímány účinné strategie k podpoře čtenářské gramotnosti žáků, zejména těch v oborech bez maturitní zkoušky.

5.4 Čtenářská gramotnost jako součást výuky středních odborných škol

Aktuálně platné kurikulární rámce na úrovni středního vzdělávání čtenářskou gramotnost nedefinují, což ovšem neznamená, že by rozvoj této oblasti nebyl součástí kurikula. Obecně lze říci, že požadavky stanovené pro oblasti všeobecného vzdělávání navazují na rámcové vzdělávací programy základního vzdělávání (obory H), popř. na minimální doporučenou úroveň pro úpravy očekávaných výstupů v rámci podpůrných opatření v RVP pro základní vzdělávání (obory E).

V rámcových vzdělávacích programech pro střední odborné vzdělávání (RVP SOV) jsou cíle související s rozvojem čtenářské gramotnosti poměrně jasně promítnuty ve vymezení závazného obsahu všeobecného vzdělávání, konkrétně v požadavcích stanovených pro vzdělávací oblast Vzdělávání a komunikace v českém jazyce. Je to zřejmé při detailnějším pohledu na stanovené výsledky vzdělávání a k nim vztážené učivo.

Zaměříme-li se na nižší střední odborné vzdělání s výučním listem, tedy obory kategorie E, zjistíme, že rozvíjení čtenářské gramotnosti je explicitně uvedeným cílem jazykového vzdělávání v českém jazyce. Výuka by měla doplňovat dosavadní znalosti a vést k praktickému využívání vědomostí a dovedností v písemném a ústním projevu. Učivo doporučené pro práci s textem zahrnuje techniky čtení i získávání informací z textu, včetně odborného a administrativního.

U oborů kategorie H směřují cíle jazykového vzdělávání k rozvoji čtenářské gramotnosti přes zaměření na schopnosti a dovednosti srozumitelně a souvisle se vyjadřovat, formulovat názor, obhajovat jej i získávat a kriticky hodnotit informace z různých zdrojů. Učivo pro práci s textem a získávání informací se rozšiřuje např. o třídění a hodnocení informací, o důraz na studijní čtení či o zpětnou reprodukci textu.

⁸⁰ Je pravděpodobné, že ze základních škol žáci s nízkou úrovní čtenářské gramotnosti míří právě do oborů bez maturitní zkoušky. Podíl nově přijatých žáků do nematuritního vzdělávání se pohybuje kolem 30 %. Ve školním roce 2019/2020 se v odborných vzdělávacích oborech středních škol vzdělávaly zhruba dvě třetiny žáků, z toho více než 30 % navštěvovalo obory s výučním listem (tedy pětina z celkového počtu žáků středních škol). Viz *Výroční zpráva o stavu a rozvoji vzdělávání v České republice v roce 2019*. (2020). MŠMT. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/statistika-skolstvi/vyrocnizpravy-o-stavu-a-rozvoji-vzdelavani-v-ceske-1>.

⁸¹ *Kvalita a efektivita vzdělávání a vzdělávací soustavy ve školním roce 2018/2019. Výroční zpráva*. (2019). Česká školní inspekce. Praha, s. 137. Dostupné z: [https://www.csicr.cz/cz/Dokumenty/Vyrocnizpravy/Kvalita-a-efektivita-vzdelavani-a-vzdelavaci-s-\(2\)](https://www.csicr.cz/cz/Dokumenty/Vyrocnizpravy/Kvalita-a-efektivita-vzdelavani-a-vzdelavaci-s-(2)).